

การสอนสังคมศึกษา TEACHING SOCIAL STUDIES

พระเอกรัตน์ มหามงคล
อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

สังคมที่มีความแตกต่างกันทั้งโครงสร้างของสังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันทั้งในด้านประชากรในสังคม การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมรวมถึงค่านิยมที่ต่างกันด้วยดังนั้นจึงต้องมีการจัดการเรียนรู้เรื่องของสังคมศึกษา ครูในฐานะผู้มีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนตรงเพื่อให้เข้าใจเรื่องของสังคมต้องอาศัยหลักสูตรการศึกษาที่มีการจัดทำขึ้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และต้องหาวิธีการที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสังคมการจัดการเรียนรู้ที่ดีนั้นต้องเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมีประสบการณ์จากการเรียนรู้และหลังจากการจัดการเรียนรู้แล้วสิ่งสุดท้ายคือการวัดผลประเมินผล การวัดผลประเมินผลจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการเรียนรู้อีกเพื่อเป็นการวัดความรู้ความเข้าใจจากสิ่งที่ได้มีการจัดการเรียนการสอน

คำสำคัญ : การสอน, สังคมศึกษา

Abstract

The Society has certain different structures of society. It also has multi Social interactions as well as the different values. Therefore it is required to provide the learning of social studies. ,as the teachers, who are responsible for teaching and learning in order to understand the curriculum which has been prepared for using in teaching and learning. Moreover teachers must find the appropriate way for the students to understand the subject matter of society. A good learning management needs to focus on learning that the learner is important and enable them to learn on their own experiences. After the learning, it is necessary to have the final evaluation which therefore grading evaluation is important for teach management to be a better understanding of what was being taught.

Keyword : Social Teaching, Teaching Social Studies.

๑. บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการ การสื่อสาร การคมนาคม และเทคโนโลยีสารสนเทศมีความเปลี่ยนแปลง ทำให้โลกอยู่ในภาวะไร้พรมแดนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมของประเทศไทยซึ่งเข้าสู่ยุคแห่งการจัดระเบียบใหม่ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม การรับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ใหม่ๆ จากสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ (Social Network) บนอินเทอร์เน็ต เช่น Facebook, Line เข้ามามีบทบาทต่อคนไทยอย่างมาก สิ่งเหล่านี้มีส่วนทำให้ชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป และก่อให้เกิดปัญหาหลายประการที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ความสำเร็จทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างความต้องการของประชาชนกับจำนวนทรัพยากร เป็นผลทำให้เกิดการกระทำที่แต่ละคนต่างแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อความสบายโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น และส่วนรวม การมุ่งเน้นทางด้านวัตถุทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัตถุกับจิตใจ การหันเหออกจาก จารีตประเพณีทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมขึ้นมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง ปัญหาสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น หากจะทำให้สังคมเกิดความสงบสุขและมีความเจริญก้าวหน้าควบคู่ไปกับเทคโนโลยีจึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของคนในสังคม^๑

๒. ความหมายของสังคมศึกษา

สังคมศึกษาคือการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่อง ราวเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมถึงศาสนา ศิลธรรม และจริยธรรม วิชาสังคมศึกษาจึงช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร และเข้าใจถึงการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ตามกาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและเข้าใจผู้อื่น ยอมรับในความแตกต่าง มีคุณธรรม มีความอดทน อดกลั้น สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคม

สังคมศึกษา คือ การศึกษาเรื่องของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ฯลฯ สำหรับระบบสังคมที่รวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นนอกเหนือจากมนุษย์อาจใช้คำว่าระบบนิเวศ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่างๆ กับสภาพแวดล้อม สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัด และอื่นๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่นและอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม การที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคมนั้น ช่วยให้นักเรียนสามารถสร้างและพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ถ้าต้องทำสิ่ง

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), “พัฒนาสังคมไทย สู่วัฒนธรรมแห่งความใฝ่รู้และสู้ภัยยาก”, มติชนรายวัน, (๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๑): ๑๐.

นั้นโดยลำพัง ขณะเดียวกันสังคมที่พัฒนาหรือกำลังพัฒนาเป็นเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีช่วยในการทำงานอย่างมกนั้น ก็อาจส่งผลให้ประชากรที่ไม่สามารถปรับตัวตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือความรู้สึกว่าตนเองไม่มีส่วนร่วมในสังคมขึ้นมาได้^๒ การจะสอนเกี่ยวกับเรื่องของสังคมศึกษาต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นสังคมให้เข้าใจถึงบริบทของสังคม โดยศึกษาจากเรื่องของโครงสร้างทางสังคมเป็นเบื้องต้นดังนี้

๓. โครงสร้างทางสังคม

โครงสร้างทางสังคมหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ค่อนข้างมั่นคง หรือการจัดระเบียบของกลุ่ม หรือสถานภาพของกลุ่ม เมื่อพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมโยงใยและเชื่อมต่อกันเป็นตาข่าย จึงมีการจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ตามสถาบันทางสังคมแต่ละประเภท ซึ่งสถาบันทางสังคมเหล่านี้ ก็จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันจนกลายเป็นโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างทางสังคมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ ได้แก่ กลุ่มสังคมและสถาบันทางสังคม

๓.๑ ความสัมพันธ์ในระดับกลุ่มสังคม กลุ่มสังคม คือ กลุ่มบุคคลที่สมาชิกติดต่อสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบแบบแผนและเป็นที่ยอมรับ กลุ่มสังคมจะมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสนใจคล้ายกัน ซึ่งทำให้กลุ่มมีเอกลักษณ์แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ กลุ่มสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ กลุ่มปฐมภูมิ และ กลุ่มทุติยภูมิ โดยการมองเป็นการมองในแง่ตัวคนที่มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากเป็นคนกลุ่มเล็กที่มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนสนิท เราจะเรียกว่า กลุ่มปฐมภูมิ ส่วนคนกลุ่มใหญ่ที่รวมตัวกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น โรงเรียน สมาคม องค์กร จะมีความสัมพันธ์กันแบบที่เรียกว่ากลุ่มทุติยภูมิ

๓.๒ ความสัมพันธ์ในระดับสถาบันทางสังคมเป็นการมองในแง่กลุ่มความสัมพันธ์ นักสังคมวิทยา เชื่อว่า มนุษย์ต่างมีความสัมพันธ์กับผู้คนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ด้านครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา นันทนาการ ดังนั้น จึงต้องจำแนกกลุ่มความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นสถาบันทางสังคมประเภทต่างๆ เพื่อความสะดวกในการมองภาพของสังคมในแต่ละส่วนได้อย่างชัดเจนมากขึ้นอย่างไรก็ตาม ถึงแม้เราจะสามารถจำแนกกลุ่มความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม เป็นสถาบันทางสังคมประเภทต่างๆ แต่ตามสถานการณ์เป็นจริงนั้น ลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คน มิใช่มีเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่จะเชื่อมโยงเสมือนเป็นตาข่าย โดยความสัมพันธ์ที่เป็นตาข่ายนี้จะอยู่ภายใต้การจัดระเบียบทางสังคม เพื่อให้คนในสังคมปฏิบัติตามและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบโครงสร้างทางสังคมอาจเปรียบเสมือนโครงสร้างของตึก ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ พื้น เสา ฝาผนัง และหลังคา แต่ละส่วนจะได้รับการจัดให้อยู่ในตำแหน่งและหน้าที่ตามประโยชน์ของแต่ละประเภท ส่วนประกอบทุกๆส่วนจะมีความสัมพันธ์

^๒ ความหมายของสังคม-สิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์] ,แหล่งที่มา:<https://sites.google.com> [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐]

เกี่ยวพันและโยงใยต่อกันและกัน เช่น โครงสร้างของตึกทั้งหลัง หากขาดเสาและหลังคาตึก ก็ไม่อาจตั้งอยู่ได้ในสภาพของตึก สังคมก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกล่าวคือ สังคมดำรงอยู่ได้เพราะมีสถาบันต่างๆ กฎระเบียบและกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นโครงสร้างที่ยึดโยงให้สังคมดำรงอยู่ได้ ไม่แตกสลายโครงสร้างสังคม หมายถึง การจัดระเบียบในสังคมทั้งหมด รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในสังคม ซึ่งอาจเป็นไปในทั้งในทางความร่วมมือ สนับสนุนซึ่งกันและกัน การแข่งขัน การขัดแย้ง การประนีประนอม หรือการเอารอดเอาเปรียบกันก็ได้ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ นั้น จะต้องเป็นไปตามแบบแผน หรืออยู่ในกรอบแห่งโครงสร้างสังคมนั้นเองจะเห็นได้ว่า โครงสร้างทางสังคมเป็นภาพรวมของสังคม ทำให้เราสามารถมองเห็นสังคมว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร และระบุได้ว่านี่คือโครงสร้างสังคมไทย โครงสร้างสังคมจีน โครงสร้างสังคมอังกฤษ ที่มีความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ จอร์นเอ็มเบรี นักวิชาการชาวอเมริกัน ได้กล่าวว่า ประเทศไทยมีโครงสร้างทางสังคมแบบหลวมๆ เขาได้สังเกตจากการที่คนไทยมักปฏิบัติตนตามอำเภอใจของตนเองมากกว่าที่จะกระทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ข้อนี้ได้รับการคัดค้านจากนักวิชาการของไทยว่าไม่เป็นความจริง เพราะกฎระเบียบของสังคมได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และผู้คนต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเหนียวแน่น ยิ่งในปัจจุบันสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กฎหมายได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิต ทำให้โครงสร้างทางสังคมต้องมีความเข้มงวดมากขึ้น เพราะสมาชิกต่างต้องปฏิบัติตามกฎหมายและกฎศีลธรรมอย่างเคร่งครัด^๓

จากข้อมูลข้างต้นที่ได้กล่าวมาเป็นเรื่องราวของสังคมที่เป็นภาพรวมโดยมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชนในสังคมเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์กันในแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในระดับต่างๆ คือโครงสร้างในระดับกลุ่มสังคม โครงสร้างในระดับสถาบันในสังคมที่มีความครอบคลุมทั้งเรื่องของการเมืองการปกครอง การเป็นพลเมือง เศรษฐกิจ การนับถือศาสนาตลอดจนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของชนในสังคม จึงต้องมีการจัดการเรียนรู้ของสังคมเพื่อง่ายต่อการเข้าใจความเป็นไปของสังคมและเพื่อให้ก้าวทันโลกที่มีความเจริญมากขึ้นดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงมีการจัดทำหลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อใช้ในการศึกษาไว้ดังนี้คือ

๔. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความ

^๓โครงสร้างทางสังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/30261bambuckk>.
[๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐]

แตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศไทย และสังคมโลก^๔

๔.๑ เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมโดยได้กำหนดสาระต่างๆไว้ ดังนี้

ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาการตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธานค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

เศรษฐกิจศาสตร์การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพและการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ประวัติศาสตร์เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๔.๒ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่๑ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมมาตรฐาน ส๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติความสำคัญศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และ

^๔กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๒.

ปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมาตรฐาน ส๑.๒ เข้าใจตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมมาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุขมาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์มาตรฐาน ส.๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ มาตรฐาน ส.๓.๒ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์มาตรฐาน ส๔.๑ เข้าใจความหมายความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ มาตรฐาน ส๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยมีความรักความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๔.๓ คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้างผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็น ผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจได้ ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทยได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้นได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจ ในภูมิภาค ชีวโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่างๆในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนาแนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนียแอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์ได้รับการพัฒนาแนวคิด และวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคตสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้นได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยความภูมิใจในความเป็นไทยประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้รับการส่งเสริมให้มินิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกลงและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคมเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆในสังคมได้ตลอดชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาไว้ใน มาตรา ๔ กำหนดความหมายของการศึกษาไว้ว่า “การศึกษา” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทาง

วิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และในมาตรา ๖ กำหนดความมุ่งหมายและหลักการการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^๕ แนวทางการจัดการศึกษาซึ่งสรุปได้ดังนี้

๔. วิธีการจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้ในปัจจุบัน มุ่งเน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียนโดยเปิดโอกาสให้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาความสามารถในการแสวงหาความรู้ และการนำความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ รวมทั้งปลูกฝังความมีคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์วิธีการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้

๑.การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

๒.การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

๑) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมได้แก่ครอบครัว ชุมชนชาติและสังคมโลกรวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรมการกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

๔) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

๕) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

๓.การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

^๕พระราชกฤษฎีกาเบญจา, (เล่มที่๑๑๖), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ๒๕๔๒), หน้า ๒-๔.

๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒) ฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็นรักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆอย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้มาจัดสาระและกระบวนการเพื่อนำเสนอให้บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติสรุปสาระสำคัญเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ ๕ ทฤษฎี ดังนี้

๑) ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข^๖ องค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กดำเนินไปอย่างมีความสุข ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ ๖ ประการ คือ

๑.๑ เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมอง

๑.๒ ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง มีความเข้าใจในทฤษฎีแห่งพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคน

๑.๓ เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา

๑.๔ เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความเข้าใจ

๑.๕ บทเรียนสนุกแปลกใหม่ จูงใจติดตามเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ

๑.๖ สิ่งที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม^๗ การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้นแต่การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่ประสาทการรับรู้ทำงานประสานกับจิตใจ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้โดยศูนย์กลางของการเรียนรู้อยู่ที่ผู้เรียนไม่ใช่ผู้สอน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็คือ การที่เด็กเอาจิตใจร่วมทำให้ตัวเองเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ควร อยากรจะ ให้รู้โดยทางตรงหรือทางอ้อม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝน ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการแสดงออก ทักษะการสร้างความรู้ใหม่และทักษะการทำงานกลุ่ม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาไปสู่การเป็นคนดี คนเก่ง

^๖ ชนาธิป พรกุล, แดทสรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

และมีความสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่ครู ผู้ปกครอง และสังคมปรารถนา ครูจึงต้องแสวงหาแนวทางที่จะนำเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพกระบวนการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพจะต้องพยายามจัดการให้มียุทธวิธี ทั้ง ๔ กลุ่ม คือ

๒.๑ วิธีการสอน

๒.๒ สิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๒.๓ แผนและจิตวิทยา

๒.๔ การประเมินผล ประกอบกันมากบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับปัญหาและสภาพการณ์ ยุทธวิธีทั้ง ๔ นี้มีใช้ทางเลือก ๔ อย่าง แต่ต้องมีทั้ง ๔ อย่างและเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธวิธีที่ ๒.๒-๒.๔ จะสนับสนุนและส่งเสริมให้การสอนในชั้นเรียนตามยุทธวิธีที่ ๒.๑ ได้ผลดีอย่างเต็มที่

ยุทธวิธีที่ ๒.๑ วิธีการสอน ตามแบบดาว ๕ แฉก เป็นเทคนิคการสอนซึ่งมีแนวคิดและหลักการ ดังนี้

๑. การเรียนเป็นกลุ่ม

๒. การใช้คำถามเป็นสื่อให้คิด

๓. การให้เด็กทำกิจกรรมและสร้างผลงาน

๔. การช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการโดยการเสริมด้วยสื่อสายตา

๕. การเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

ยุทธวิธีที่ ๒.๒ การสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก ๆ ดังนี้

๑. การปรับสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เพื่อผู้เรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด

๒. การจัดบริเวณโรงเรียนเป็นแหล่งความรู้ และแหล่งสนับสนุน

๓. การจัดศูนย์วิชาการ เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายนอกเหนือไปจากหลักสูตร และห้องสมุด เพื่อเน้นให้เด็กเรียนด้วยตนเอง

๔. การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อช่วยเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่บ้าน

๕. การร่วมมือกับผู้ปกครองควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมนอกบ้านและนอกโรงเรียน

ยุทธวิธีที่ ๒.๓ การแนะแนวและจิตวิทยา โดยประสานกัลยาณมิตร ๕ กลุ่ม ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครูแนะแนว และนักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ ด้วยกระบวนการ ๕ ประการ

๑. การปรับโครงสร้างการแนะแนวและจิตวิทยาโดยการทำงานแบบเป็นทีมที่มีการแบ่งแยกความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

๒. การปรับระบบข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กทุกด้านเพื่อให้ครูและผู้ปกครองได้นำข้อมูลที่ได้นำไปใช้ในการพัฒนาเด็กแต่ละคน

๓. การให้ความรู้ การปรับทัศนคติ และเทคนิคพื้นฐานของการแนะแนวและจิตวิทยาแก่ครูทุกคน เพื่อให้วิธีสังเกตศักยภาพด้านต่าง ๆ ของเด็ก

๔. การให้ความช่วยเหลือทางจิตวิทยากรณีที่มีปัญหาเกินกว่าที่ครูจะช่วยเหลือได้

๕. การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับจิตวิทยาของเด็กและการส่งเสริมศักยภาพของเด็กด้วยวิธีที่ถูกต้องและเหมาะสม

ยุทธวิธีที่ ๒.๔ การประเมินผล โดยกระบวนการ ๕ ประการ ดังนี้

๑. การประเมินโดยทดสอบความรู้พื้นฐาน
๒. การประเมินจากแฟ้มผลงานหรือแฟ้มสะสมงาน
๓. การประเมินจากการจัดตามกระบวนการทำงานของเด็ก
๔. การประเมินจากพัฒนาการลักษณะนิสัยของเด็ก
๕. การประเมินผลจากข้อสอบมาตรฐานเพื่อวัดความสามารถพิเศษเด็กด้าน

ต่างๆ

๓) ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดปัจจุบันเรื่องของการคิดและการสอนการคิดเป็นเรื่องที่จัดว่าสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้คุณภาพสูง เน้นในเรื่องของการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ การพัฒนาสติปัญญาเป็นด้านหลัก ได้รับความเอาใจใส่สูงสุด เนื่องจากเป็นด้านที่เห็นผลเด่นชัด ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถสูงการคิดมี ๖ มิติ ได้แก่

๑. มิติข้อมูลหรือเนื้อหาที่ใช้ในการคิด
๒. มิติด้านคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด
๓. มิติด้านทักษะการคิด
๔. มิติลักษณะการคิด
๕. มิติด้านกระบวนการคิด
๖. มิติด้านการควบคุมและประเมินผลการคิดของตน

ในการคิดใด ๆ หากบุคคลมีคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด นับเป็นพื้นฐานและการเริ่มต้นที่ดี การคิดของบุคคลนั้นจะต้องอาศัยทักษะการคิดจำนวนมากเป็นแกนสำคัญ และทักษะการคิดเหล่านั้นจะสามารถไปช่วยพัฒนาทักษะการคิดแบบต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น การคิดคล่องหลากหลาย ยืดหยุ่น การคิดละเอียด การคิดถูกทาง คิดกว้าง คิดไกล คิดลึกซึ้ง คิดอย่างมีเหตุผล

๕. รูปแบบการสอน

รูปแบบการสอน รูปแบบการเรียนการสอน และรูปแบบการเรียนรู้ ยังคงเป็นคำที่มีการนำมาใช้ในความหมายที่เหมือนกันรูปแบบการเรียนการสอนจึงเป็นแบบแผนของการจัดการ เรียนการสอนที่ได้รับการออกแบบโดยมีทฤษฎีการเรียนรู้และการสนใจเป็นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นแนวทาง ให้แก่ครูนำไปจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น รูปแบบการสอนในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักการสอนเพื่อเป็นการเผยแผ่พระศาสนามีมานานกว่า๒๕๐๐ กว่าปีและยังเป็นที่นิยมใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิผลมากพระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการดังนี้

๕.๑ พุทธวิธีการสอน

พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงสอนใครแต่ละครั้ง พระองค์ก็ทรงอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง ในการสอนบุคคลระดับต่างๆ ที่มีพื้นฐานความรู้ สติปัญญาที่แตกต่างกัน พระองค์ได้ประยุกต์คำสอน

แต่ละลักษณะให้มีความเหมาะสม เป็นการสอนที่แสดงถึงพุทธลีลาของพระองค์ ที่สำคัญการสอนในลักษณะนี้ของพระองค์ เป็นการนำเนื้อหาที่มีอยู่มาทำการตีความ โดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่ตามสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น แล้วนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้อง ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา (สันทัสสนา)

ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนตอยอมรับ และนำไปปฏิบัติ (สมาทปนา)

เร้าใจให้แก้สงสัย บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข่งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก (สมุตตเตชนา)

ขโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากกาปฏิบัติ (สัมปหังสนา) อาจผูกเป็นคำสั้นๆ ได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ร่าเริง หรือชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน^๔

๕.๒ วิธีสอนแบบต่างๆของพระพุทธเจ้า

วิธีการสอนแบบต่างๆ ของพระพุทธเจ้าในหัวข้อนี้ ผู้เขียนได้กำหนดขอบข่ายตามลักษณะหัวข้อที่พระธรรมปิฎกกล่าวไว้ในหนังสือชื่อว่าพุทธวิธีการสอน เพื่อง่ายต่อการจัดลำดับขั้นตอนการทำงาน ความเข้าใจ ซึ่งการสอนธรรมะของพระพุทธเจ้ามีวิธีการที่หลากหลาย พระองค์จะทรงพิจารณาจากบุคคลที่กำลังรับฟัง ถ้าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย ก็จะทรงสอนธรรมะอีกรูปแบบหนึ่ง ผู้มีปัญญา มากก็จะใช้อีกรูปแบบหนึ่ง แต่ถึงจะมีวิธีการสอนที่หลากหลายอย่างไร เมื่อจัดเข้าอยู่ในประเภทแล้ว จำแนกวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าได้ ๔ ประเภทคือ

๑. แบบสากัจฉาหรือสนทนาเป็นการสอนโดยใช้วิธีการถามคู่สนทนา เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธา วิธีการสอนแบบนี้จะเห็นได้จากการที่พระองค์ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถพูดตอบโต้กันได้ การสอนแบบนี้จะมีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายๆที่ เช่นกรณีของปริพาชกชื่อว่าวัจนโคตร ที่เข้าไปพุลถามเรื่องความเห็นสุดโต่ง ๑๐ ประการกับพระองค์ และได้มีการสนทนาแบบถาม ตอบในเรื่องดังกล่าวระหว่างปริพาชกกับพระพุทธองค์ เป็นต้น ในการสอนแบบสากัจฉาหรือสนทนา จะมีการถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป เพราะเป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด เมื่อพระพุทธองค์แสดงธรรมจบ ผู้ฟังมักจะได้รับคุณวิเศษจากการฟังธรรมโดยวิธีนี้อยู่เสมอ

๒. แบบบรรยายพระพุทธเจ้าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนและพระสาวกเป็นจำนวนมากมารับฟัง ถือว่าเป็นวิธีการที่พระองค์ใช้มากที่สุดใน การแสดงธรรม มีทั้งการแสดงธรรมที่มีใจความยาว และที่มีใจความแบบสั้นๆตามแต่สถานการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น ในพรหมชาลสูตร พระองค์ก็ได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของศีลซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ

๑) ศีลระดับต้นที่เรียกว่าจุลศีล

๒) ศีลระดับกลางที่เรียกว่ามัชฌิมศีล

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๖.

๓) ศีลระดับสูงที่เรียกว่ามหาศีล

และในตอนท้ายก็ทรงแสดงเรื่องทฎฐิ ทฤษฎีหรือปรัชญาของลัทธิต่างๆ ร่วมสมัยพุทธกาล ซึ่งมีทั้งหมด ๖๒ ทฤษฎี โดยพระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงหรือบรรยาย และชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีความเห็น หรือมีหลักคำสอนที่ต่างจากทฤษฎีทั้ง ๖๒ ประการนี้อย่างไร

๓. แบบตอบปัญหาการสอนแบบตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า จะทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน ซึ่งในการตอบปัญหาของพระองค์นั้น จะทรงพิจารณาจากความเหมาะสม ตามลำดับแห่งภูมิรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเทวตาสังยุตที่มีเทวดาไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบว่า “บุคคลที่ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทับชื่อว่าให้จักขุ และผู้ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้พร้าสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ” ในเนื้อหาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงลักษณะการสอนแบบตอบปัญหา และแสดงถึงการให้ความหมาย ด้วยการตีความคำถามในขณะเดียวกันด้วย

๔. แบบวางกฎข้อบังคับเป็นการสอนโดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน วิธีการนี้จะเป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสอนโดยการวางระเบียบให้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อความสงบสุขแห่งหมู่คณะ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยต่างๆ ซึ่งใช้เป็นข้อบังคับให้พระภิกษุได้ปฏิบัติตาม และที่สำคัญกฎข้อบังคับที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้น สามารถเป็นตัวแทนของพระองค์ได้ ดังที่ทรงตรัสในวันที่จะเสด็จปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย

๕.๓ กลวิธี และอุปายประกอบการสอนของพระพุทธเจ้า

การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอนช่วยให้เข้าใจความได้ง่าย และชัดเจน ช่วยให้จำแม่นย่ำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น

การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือแม้เปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรม ก็ช่วยให้ความหนักแน่นเข้าการใช้อุปมานี้ น่าจะเป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากที่สุด มากกว่ากลวิธีอื่นใด

การใช้อุปกรณ์การสอนในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะ เหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นมากอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์บ้าง ก็คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่

การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้นเป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยทำเป็นตัวอย่างก็คือพระจริยวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั่นเองแต่ที่ทรงปฏิบัติเป็นเรื่องราวเฉพาะก็มี

การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นภาษาและการเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ข้อนี้ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่มีรอบไปทุกด้านแม้ในการสอนหลักธรรมทั่วไป พระองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีอยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟังผู้เรียนหันมาสนใจ และกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่เท่านั้น และเป็นการช่วยให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไรถูก อย่างไม่เห็นผิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่า คำว่า พรหม พรหมณ์ อริยะ ยัญ ตบะ ไฟบูชาญ ฯลฯ ซึ่งคำในลัทธิศาสนาเดิม ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างไรใหม่

อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผร์ศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่เราเรียกว่า การวางแผนที่ได้ผลยิ่ง ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

การรู้จักจังหวะ และโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะ และโอกาสให้เป็นประโยชน์ ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอัตรา ตัดตั้นหา มานะ ทิฎฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกผู้รู้สู้กว่าแพ้

การลงโทษ และให้รางวัล การใช้อำนาจลงโทษ ไม่ใช้การฝึกคนของพระพุทธเจ้า แม้ในการแสดงธรรมตามปกติพระองค์ ก็แสดงไปตามเนื้ออาหารธรรมไม่กระทบกระทั่งใครการสอนไม่ต้องลงโทษ เป็นการแสดงความสามารถของผู้สอนด้วย ในระดับสามัญ สำหรับผู้สอนทั่วไป อาจต้องคิดคำนึงว่าการลงโทษ ควรมีหรือไม่ แคไหน และอย่างไร แต่ผู้ที่สอนคนได้สำเร็จผลโดยไม่ต้องใช้อำนาจโทษเลย ย่อมถือว่าเป็นผู้มีความสามารถในการสอนมากที่สุดกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้ง ต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราวไป^๔

๖. เทคนิควิธีการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่

ในการสอนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งลักษณะเนื้อหาวิชาค่อนข้างมาก บางครั้งก็นำเบื่อสำหรับ นักเรียน การสอนสังคมศึกษาประสบผลสำเร็จต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ครูควรลดเว้นการสอนด้วยการบรรยายมากเกินไป ถ้าจะใช้ก็พยายามใช้ให้น้อยๆ เวลาสอนต้องยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดเพื่อการเรียนรู้ที่เกิดผลสูงสุดดังตัวอย่างวิธีการสอนดังต่อไปนี้

^๔ เรื่องเดียวกัน หน้า 64.

๑. วิธีสอนแบบทำงานรับผิดชอบร่วมกัน (Co – operative Learning)

ความหมาย เป็นการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ผู้เรียนทำงานร่วมกันและช่วยเหลือ กันในชั้นเรียน ซึ่งจะสร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียน และยังเพิ่มปฏิสัมพันธ์ที่ยอมรับซึ่งกันและกัน สร้างความภาคภูมิใจให้ผู้เรียนทุกคน นอกจากนี้ยังเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกด้วย เพราะใน ชั้นเรียนมีความร่วมมือ ผู้เรียนจะได้ฟัง เขียน อ่าน ทวนความ อธิบาย และปฏิสัมพันธ์ ผู้เรียน จะเรียนด้วยการลงมือกระทำ ผู้เรียนที่มีจุดบกพร่องจะได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนในกลุ่ม^{๑๐} ความมุ่งหมายของการสอน ความมุ่งหมายของการเรียนแบบทำงาน รับผิดชอบ ร่วมกัน คือ การให้สมาชิกทุกคนใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ในการทำงานกลุ่ม โดยยังคงรักษา สัมพันธภาพที่ดีต่อสมาชิกกลุ่ม ในการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิมนั้น จุดมุ่งหมายอยู่ที่การทำงานให้ สำเร็จเท่านั้นขั้นตอนการสอนมี ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. แนะนำ ด้วยการบอกว่าชั้นเรียนแบ่งเป็นกี่กลุ่ม กลุ่มละกี่คน สมาชิกแต่ละคน ต้องรับผิดชอบที่จะเรียนเกี่ยวกับหัวข้อที่กลุ่มได้รับให้ได้มากที่สุด แต่ละกลุ่มเป็นผู้เชี่ยวชาญใน หัวข้อนั้น มีหน้าที่จะสอนกลุ่มอื่น ๆ ด้วย ทุกคนจะได้รับเกียรติรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

๒. แบ่งกลุ่มให้คล่องกัน แล้วให้กลุ่มตั้งชื่อกลุ่ม เขียนชื่อกลุ่ม และสมาชิกบนป้าย นิเทศผู้สอนแจ้งกฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติระหว่างการประชุมกลุ่ม

ก. ห้ามคนใดออกจากกลุ่มก่อนที่จะเสร็จงานกลุ่ม

ข. แต่ละคนในกลุ่มต้องรับผิดชอบที่จะให้สมาชิกทุกคนเข้าใจและทำงานให้ เสร็จสมบูรณ์

ค. ถ้าผู้เรียนคนใดไม่เข้าใจเรื่องใด ต้องขอความช่วยเหลือจากเพื่อนในกลุ่ม ก่อนที่จะถามผู้สอน

๓. สร้างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้สอนแจกเอกสารหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งภายในบรรจุด้วย เนื้อหา ถ้ามีกลุ่ม ๖ กลุ่ม ผู้สอนต้องเตรียมเอกสาร ๖ ชุด ผู้เรียนที่ได้รับหัวข้อเดียวกันจะศึกษา เรื่องนั้นด้วยกัน เมื่อทุกคนเข้าใจดีแล้ว ก็เตรียมตัววางแผนการสอนเพื่อกลับไปสอนสมาชิกใน กลุ่มเดิมของตน

๔. ผู้เชี่ยวชาญสอนเพื่อนในกลุ่ม ทุกคนจะผลัดกันสอนเรื่องที่ไปศึกษามา ตรวจสอบความเข้าใจ และช่วยเพื่อนสมาชิกในการเรียน

๕. ประเมินผลและให้คะแนนแต่ละคน ผู้สอนทำการทดสอบเพื่อดูว่าต้องสอน เพิ่มเติมหรือไม่ให้เกรด และคิดคะแนนกลุ่ม

๒. วิธีสอนแบบระดมพลังสมอง (Brainstorming)การระดมสมอง หมายถึง วิธีสอนที่ใช้ในการอภิปรายโดยทันที ไม่มีใครกระตุ้น กลุ่มผู้เรียนเพื่อหาคำตอบหรือทางเลือกสำหรับปัญหาที่กำหนดอย่างรวดเร็ว ในระยะเวลาสั้นโดย ในขณะที่นั้นจะไม่มี การตัดสินว่า คำตอบหรือทางเลือกใดดีหรือไม่อย่างไรลักษณะสำคัญ ผู้เรียนแบ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ช่วยกันคิดหาคำตอบหรือทางเลือก สำหรับ

^{๑๐} ฐ น น ี ญ , แ น ว ค ำ เ ท ศ น ี ค ว ี ธี ก าร ส อน แ น ว ไ ม ่ , [อ อน ไ ล ์ น์], แหล่งที่มา:<https://www.gotoknow.org/posts/217786>.เข้าถึงข้อมูล [๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๐]

ปัญหาที่กำหนดให้มากที่สุดและเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วช่วยกันพิจารณาเลือกทางเลือก ที่ดีที่สุดซึ่งอาจมีมากกว่าหนึ่งทางขั้นตอนในการระดมสมอง

๑. กำหนดปัญหา
๒. แบ่งกลุ่มผู้เรียน และอาจเลือกประธานหรือเลขา เพื่อช่วยในการอภิปรายและ บันทึกผล
๓. สมาชิกทุกคนในกลุ่มช่วยกันคิดหาคำตอบหรือทางเลือกสำหรับปัญหาที่กำหนดให้มากที่สุดภายในเวลาที่กำหนด โดยปัญหาของแต่ละกลุ่มอาจเป็นปัญหาเดียวกันหรือต่างกันได้
๔. คัดเลือกเฉพาะทางเลือกที่น่าจะเป็นไปได้ หรือเหมาะสมที่สุด
๕. แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานของตน (ข้อ ๔ และ ๕ อาจสลับกันได้)
๖. อภิปรายและสรุปผล

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

๑. ฝึกกระบวนการแก้ปัญหาและมีคุณค่ามากที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหาหนึ่ง
๒. ก่อให้เกิดแรงจูงใจในตัวผู้เรียนสูง และฝึกการยอมรับความเห็นที่แตกต่าง
๓. ได้คำตอบหรือทางเลือกได้มาก ภายในเวลาอันสั้น
๔. ส่งเสริมการร่วมมือกัน
๕. ประหยัดค่าใช้จ่ายและการจัดหาสื่อเพิ่มเติมอื่น ๆ

ข้อจำกัด

๑. ประเมินผลผู้เรียนแต่ละคนได้ยาก
๒. อาจมีนักเรียนส่วนน้อยเพียงไม่กี่คนครอบครองการอภิปรายส่วนใหญ่
๓. เสียงมักจะดังรบกวนห้องเรียนข้างเคียง
๔. ถ้าผู้จัดบันทึกทำงานได้ช้า การคิดอย่างอิสระก็จะช้าและจำกัดตามไปด้วย
๕. หัวเรื่องต้องชัดเจนรัดกุม และมีประธานที่มีความสามารถในการดำเนินการ และสรุปการอภิปราย ทั้งในกลุ่มย่อย และรวมทั้งชั้น

๓ . วิธีการสอนโดยการลงมือปฏิบัติ (Practice)วิธีการสอนโดยการลงมือปฏิบัติ หมายถึง วิธีสอนที่ให้ประสบการณ์ตรงกับ ผู้เรียน โดยการให้ลงมือปฏิบัติจริง เป็นการสอนที่มุ่งให้เกิดการผสมผสานระหว่างทฤษฎีและ ภาควิธีปฏิบัติปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้ลงมือฝึกฝนหรือปฏิบัติจริงลักษณะสำคัญ การลงมือปฏิบัติมักดำเนินการภายหลังการสาธิต การทดลองหรือ การบรรยาย เป็นการฝึกฝนความรู้ความเข้าใจจากทฤษฎีที่เรียนมาโดยเน้นการฝึกทักษะ

ขั้นตอนการสอน

๑. ขั้นเตรียม ผู้สอนกำหนดจุดมุ่งหมายของการฝึกปฏิบัติ รายละเอียดของขั้นตอน การทำงาน เตรียมสื่อต่าง ๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือใบงานหรือคู่มือการปฏิบัติงาน
๒. ขั้นดำเนินการ ผู้สอนให้ความรู้และทักษะที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ มอบหมาย งานที่ปฏิบัติเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล กำหนดหัวข้อการรายงาน หรือการบันทึกผลการปฏิบัติงานของ ผู้เรียน
๓. ขั้นสรุป ผู้สอนและผู้เรียน ช่วยกันสรุปกิจกรรมการปฏิบัติงาน

๔. ขึ้นประเมินผล สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ความสนใจ ความร่วมมือ ความเป็นระเบียบ การประหยัด การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือ และการตรวจผลงาน เช่น คุณภาพของงาน ความริเริ่ม ความประณีตสวยงาม ข้อควรคำนึง ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือจำนวนมาก และมีคุณภาพ

๔. วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง หมายถึง วิธีสอนที่จำลองสถานการณ์จริงมาไว้ใน ชั้นเรียน โดยพยายามทำให้เหมือนจริงที่สุด มีการกำหนดกติกาหรือเงื่อนไข แล้วแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มให้ เข้าไปเล่นในสถานการณ์จำลองนั้น ๆ ด้วย กิจกรรมนี้ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการเผชิญกับปัญหา จะต้องมีการตัดสินใจและใช้ไหวพริบ วัตถุประสงค์ ให้ผู้เรียนได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับสถานการณ์จนเกิดความเข้าใจลักษณะสำคัญ สถานการณ์ที่จำลองขึ้นต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริง ผู้เรียนได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับสถานการณ์ ทำการตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งการตัดสินใจจะส่งผลถึงผู้เรียนใน ลักษณะเดียวกับที่เกิดขึ้นใน สถานการณ์จริง

ขั้นตอนการสอน

๑. ขั้นเตรียม ผู้สอนจัดเตรียมสถานการณ์โดยกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนแล้ว เลือก รูปแบบและขั้นตอนที่เหมาะสม เขียนเนื้อหารายละเอียดและอุปกรณ์ที่ต้องใช้

๒. ขั้นดำเนินการ ผู้สอนอธิบายบทบาทหรือกติกา วิธีการเล่น วิธีการให้คะแนนและ ทำการ แบ่งกลุ่มผู้เรียน ผู้เรียนปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนด โดยมีผู้สอนให้คำแนะนำและดูแลการเล่น ผู้สอนทำ การสังเกต จดบันทึก และให้คะแนนผู้เรียนเป็นรายบุคคล

๓. ขั้นสรุป ผู้สอนจะช่วยสรุปด้วยการวิเคราะห์กระบวนการ เปรียบเทียบบทเรียนจาก กต สถานการณ์จำลองกับโลกแห่งความเป็นจริง หรือเชื่อมโยงกิจกรรมที่ปฏิบัติไปแล้วกับเนื้อหาวิชาที่ เรียน

ข้อควรคำนึง

๑. ถ้าผู้สอนขาดความรู้ในการสร้างสถานการณ์จำลอง อาจสร้างผิดไปจากจุดมุ่งหมายได้
๒. สถานการณ์จำลองที่ยากเกินไปจะทำให้ผู้เรียนไม่เข้าใจ
๓. เป็นการยากที่จะประเมินผู้เรียนแต่ละคน

๕. วิธีสอนแบบสาธิต (Demonstration Method) หมายถึงวิธีสอนที่ครูมีหน้าที่ในการ วางแผนการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ โดย มีการแสดงหรือการกระทำให้ดูเป็นตัวอย่าง นักเรียนจะ เกิดการเรียนรู้จากการสังเกต การฟัง การ กระทำ หรือการแสดง และอาจเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้า มามีส่วนร่วมบ้าง

ความมุ่งหมาย

๑. เพื่อกระตุ้นความสนใจให้นักเรียนมีความสนใจในบทเรียนยิ่งขึ้น
๒. เพื่อช่วยในการอธิบายเนื้อหาที่ยาก ซึ่งต้องใช้เวลามาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น และ ประหยัดเวลา บางเนื้อหาอาจจะอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้ยาก การสาธิตจะให้นักเรียนได้เห็น ขั้นตอนและเกิดความเข้าใจง่าย

๓. เพื่อพัฒนาการฟังการสังเกตและการสรุปทำความเข้าใจในการสอน โดยใช้วิธี สาสิต นักเรียนจะฟังคำอธิบายควบคู่ไปด้วย และต้องสังเกตขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดจนผลที่ได้จาก การสาธิต แล้วจึงสรุปผลของการสาธิต

๔. เพื่อแสดงวิธีการหรือกลวิธีในการปฏิบัติงานซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วย คำพูดเช่นการทำ กิจกรรมในวิชาคหกรรม ศิลป ฯลฯ

๕. เพื่อสรุปประเมินผลความเข้าใจในบทเรียน

๖. เพื่อใช้ทบทวนผลความเข้าใจในบทเรียน

ขั้นตอนในการสอน

๑. กำหนดจุดมุ่งหมายของการสาธิตให้ชัดเจน และต้องสาธิตให้เหมาะสมกับ เนื้อเรื่อง
๒. เตรียมอุปกรณ์ในการสาธิตให้พร้อม และตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์
๓. เตรียมกระบวนการสาธิต เช่น กำหนดเวลาและขั้นตอน จะเริ่มต้นดำเนินการ และจบลงอย่างไร ผู้สาธิตต้องเข้าใจในขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้อย่างละเอียดแจ่มแจ้ง
๔. ทดลองสาธิตก่อนสอน ควรทดลองสาธิตเพื่อตรวจสอบความพร้อมตลอดจน ผลที่จะเกิดขึ้น เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดในเวลาสอน
๕. ต้องจัดทำคู่มือคำแนะนำหรือข้อสังเกตในการสาธิต เพื่อที่นักเรียนจะใช้ ประกอบในขณะที่มีการสาธิต
๖. เมื่อสาธิตเสร็จสิ้นแล้ว นักเรียนควรได้ทำการสาธิตซ้ำอีก เพื่อเน้นให้เกิด ความเข้าใจดีขึ้น
๗. จัดเตรียมกิจกรรมหลังจากการสาธิตเพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ ของการสาธิตนั้น ๆ
๘. ประเมินผลการสาธิต โดยพิจารณาจากพฤติกรรมของนักเรียนและผลของการ เรียนรู้ การประเมินผลควรมีกิจกรรมหรือเครื่องมือ เช่น การทดสอบ การให้แสดงความคิดเห็น หรือการอภิปรายประกอบ

๖. วิธีสอนแบบโครงการ (Project Method)วิธีสอนแบบโครงการ เป็นการสอนที่ให้นักเรียนเป็นหมู่หรือรายบุคคลได้ วางโครงการและดำเนินงานให้สำเร็จตามโครงการนั้น นับว่าเป็นการสอนที่สอดคล้องกับสภาพ ชีวิตจริงเด็กจะทำงานนี้ด้วยการตั้งปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหาด้วยการลงมือทำจริง เช่น โครงการ รักษาความสะอาดของห้องเรียน

ความมุ่งหมาย

๑. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกที่จะรับผิดชอบในการทำงานต่าง ๆ
๒. เพื่อให้นักเรียนฝึกแก้ปัญหาด้วยการใช้ความคิด
๓. เพื่อฝึกดำเนินงานตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ขั้นตอนในการสอน

๑. ขึ้นกำหนดความมุ่งหมาย เป็นขึ้นกำหนดความหมายและลักษณะโครงการ โดยตัวนักเรียน ครูจะเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนตั้งความมุ่งหมายของการเรียนว่าเราจะเรียนเพื่ออะไร

๒. ขั้นวางแผนหรือวางโครงการ เป็นขั้นที่มีคุณค่าต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก คือ นักเรียนจะช่วยกันวางแผนว่าทำอะไรจึงจะบรรลุถึงจุดหมาย จะใช้วิธีการใดในการทำ กิจกรรม แล้วจึงทำกิจกรรมที่เหมาะสม

๓. ขั้นดำเนินการ เป็นขั้นลงมือกระทำการกิจกรรมหรือลงมือแก้ปัญหา นักเรียนเริ่ม งานตามแผนโดยทำกิจกรรมตามที่ตกลงใจแล้ว ครูคอยส่งเสริมให้นักเรียนได้กระทำตามความมุ่ง หมายที่กำหนดไว้ ให้นักเรียนคิดและตัดสินใจด้วยตนเองให้มากที่สุดและควรชี้แนะให้นักเรียน รู้จักวัดผลการทำงานเป็นระยะ ๆ เพื่อการทำการกิจกรรมจะได้ลุล่วงไปด้วยดี

๔. ขั้นประเมินผล หรืออาจเรียกว่า ขั้นสอบสวนพิจารณานักเรียน ทำการ ประเมินผลว่า กิจกรรม หรือโครงการที่ทำนั้นบรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ หรือไม่มี ข้อบกพร่องอย่างไรและควรแก้ไขให้ดีขึ้นอย่างไร

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

๑. นักเรียนมีความสนใจเพราะได้ลงมือปฏิบัติจริง ๆ

๒. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานอย่างมีแผน และให้รู้จัก ประเมินผลงานของตนเอง

๓. วิธีสอนโดยใช้เกมวิธีสอนโดยใช้เกม เป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อย่างสนุกสนานและท้าทายความสามารถ โดยผู้เรียนเป็นผู้เล่นเอง ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสูง

ขั้นตอนสำคัญของการสอน

๑. ผู้สอนนำเสนอเกม ชี้แจงวิธีการเล่น และกติกาการเล่น

๒. ผู้เรียนเล่นเกมตามกติกา

๓. ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายเกี่ยวกับผลการเล่นและวิธีการเล่นหรือพฤติกรรม การเล่นของผู้เรียน

เทคนิคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนโดยใช้เกมให้มีประสิทธิภาพการเลือกและการนำเสนอเกม^{๑๑}

ข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างในการจัดการเรียนการสอนเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่เป็นรายวิชาที่มีเนื้อหามากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงต้องเลือกให้เหมาะสมกับตัวผู้เรียนครูในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนโดยตรงจึงต้องหาวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้และมีความสุขกับการเรียนครูต้องเน้นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นตามหลักพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์มีการใช้กลวิธีในการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยมีการจูงใจผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีการกล้าแสดงออก และมีความสุขกับการได้เรียนเป็นต้น และหลังจากการเรียนก็ต้องมีการวัดผลประเมินผลเพื่อเป็นการหาประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการที่สอน

^{๑๑} สุวิทย์ มูลคำและอรทัยมูลคำ, การเรียนรู้โดยใช้เกม 19วิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ, (หางหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

๗. การวัดผลประเมินผล

การวัดก่อนเรียนระหว่างเรียนและหลังเรียน ๓ คำนี้มีความเกี่ยวเนื่องกันแต่ต่างกันในระยะเวลาและจุดประสงค์ของการวัดและประเมิน ๓ คำนี้มีความหมายทั้งในมิติที่กว้างและแคบดังนี้^{๑๒}

๑. ก่อนเรียนการวัดและประเมินก่อนเรียนมีจุดประสงค์เพื่อมทราบสภาพของผู้เรียนณเวลาก่อนที่จะเรียน เช่น ความรู้พื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆก่อนเรียนอาจจะหมายถึง

๑.๑ ก่อนเข้าเรียนซึ่งอาจจะตั้งแต่ก่อนเรียนระดับปฐมวัยหรือก่อนจะเริ่มเรียนหลักสูตรสถานศึกษานั้นเช่นสถานศึกษาที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่๑และ๒ก่อนเรียนในที่นี้อาจจะหมายถึงก่อนเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ เป็นต้น

๑.๒ ก่อนเรียนช่วงชั้น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความสำคัญกับช่วงชั้นให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อจบแต่ละช่วงชั้นก่อนเรียนในที่นี้จึงหมายถึงก่อนจะเริ่มเรียนช่วงชั้นใดช่วงชั้นหนึ่ง เช่น ก่อนเรียนช่วงชั้นที่ ๒ คือ ก่อนเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เป็นต้น

๑.๓ ก่อนเรียนแต่ละชั้นถึงแม้จะมีการกำหนดเป็นช่วงชั้นแต่ชั้นเรียนหรือการเรียนแต่ละปีก็ยังมีค่าสำคัญโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา การเรียนแต่ละชั้น/ปี อาจจะหมายถึงการเรียนกับครูคนใดคนหนึ่งกรณีที่ครูคนเดียวสอนนักเรียนทั้งชั้นทุกวิชาหรือเกือบทุกวิชาโดยทั่วไปจะเป็นครูประจำชั้นหรือเรียนครูกลุ่มหนึ่ง(สอนแยกรายวิชา)การวัดและประเมินก่อนเรียนแต่ละชั้นจะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนตลอดทั้งปี

๑.๔ ก่อนเรียนแต่ละรายวิชา มีลักษณะเช่นเดียวกับก่อนเรียนแต่ละชั้น การวัดและประเมินก่อนเรียนแต่ละชั้นอาจจะวัดและประเมินในภาพรวมหลายๆ วิชา แต่การวัดและประเมินนี้แยกวัดและประเมินแต่ละรายวิชาโดยทั่วไปจะสอนโดยครูแต่ละคนสำหรับระดับมัธยมศึกษารายวิชาส่วนใหญ่จัดการเรียนรู้เป็นรายภาคเรียน

๑.๕ ก่อนเรียนแต่ละหน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้เป็นการจัดหมวดหมู่เนื้อหาในสาระการเรียนรู้เดียวกันโดยจัดเนื้อหาเรื่องเดียวกันหรือสัมพันธ์กันไว้ในหน่วยเดียวกันการวัดและประเมินก่อนเรียนแต่ละหน่วยเพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้พื้นฐานของผู้เรียนในเรื่องหรือหน่วยนั้นซึ่งทั้งผู้เรียนและครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหน่วยนั้นได้อย่างเหมาะสม

๑.๖ ก่อนเรียนแต่ละแผนจัดการเรียนรู้ คือ การวัดและประเมินก่อนเรียนแต่ละครั้ง ในหนึ่งหน่วยการเรียนรู้มักจะมีสาระที่จะเรียนรู้แยกย่อยสำหรับการสอนมากกว่า ๑ ครั้ง แต่ละครั้งจะมีแผนการจัดการเรียนรู้

๒. ระหว่างเรียน จุดประสงค์ของการวัดและประเมินระหว่างเรียน เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จากการเรียนรู้และการร่วมกิจกรรมของผู้เรียน โดยเทียบกับผลการวัดและประเมินก่อน

^{๑๒} ทีวีัดถ์ มณีโชติ, การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑-๑๒.

เรียน การวัดและประเมินระหว่างเรียนจะทำให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะที่เดียวกันยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูด้วย ข้อมูลจากการวัดและประเมินระหว่างเรียนจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้เรียน ครูผู้สอน สถานศึกษา และผู้ปกครอง สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่แตกย่อยมาจากมาตรฐานการเรียนรู้ และเป็นข้อมูลที่ใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน

๓. หลังเรียน จุดประสงค์ของการวัดและประเมินหลังเรียน เพื่อตรวจสอบผลการเรียนของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จากการเรียนรู้และการร่วมกิจกรรมของผู้เรียน โดยเทียบกับผลการวัดและประเมินก่อนเรียนและระหว่างเรียน การวัดและประเมินหลังเรียนจะทำให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะเดียวกันยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูด้วย ครูผู้สอน สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปพัฒนาและปรับปรุงการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์

หลักการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้^{๑๓}

๑. ควรเขียนแบบทดสอบในระหว่าง หรือเสร็จการเรียนการสอนในเรื่องนั้นๆ เพราะจะทำให้ผู้เขียนแบบทดสอบยังจำและเข้าใจเนื้อหาเป็นอย่างดีอยู่

๒. แบบทดสอบนั้นต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาและตารางวิเคราะห์หลักสูตร

๓. แบบทดสอบต้องถามในเรื่องที่มีความสำคัญไม่ถามในรายละเอียดปลีกย่อย

๔. แบบทดสอบต้องถามให้ผู้สอบตอบ โดยสะท้อนถึงความรู้ที่ได้ศึกษา

๕. การเลือกของประเภทแบบทดสอบต้องคำนึงว่าแบบทดสอบจะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ แบบทดสอบที่นำมาสอบต้องตรงกับสิ่งที่จะวัดให้มากที่สุด

๖. ควรมีการศึกษาวิธีการสร้างแบบทดสอบจากแหล่งต่างๆ เช่น จากแบบทดสอบมาตรฐาน คำสั่งต้องกะทัดรัด ชัดเจน ว่าจะให้ผู้สอบทำอะไร ตอบอย่างไร ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและ

ถูกต้อง ไม่ควรลอกข้อความโดยตรงจากหนังสือมาสร้างเป็น

๗. หลีกเลี่ยงข้อคำถามข้อใดข้อหนึ่งไปเนาะคำตอบอีกข้อหนึ่ง

๘. ควรมีการตรวจสอบและวิจารณ์ข้อสอบโดยผู้สอนในรายวิชานั้นเพื่อปรับปรุงแบบทดสอบให้ดีขึ้นนอกจากนี้ได้เสนอประกอบอื่นๆ ที่ควรพิจารณาก่อนการสร้างแบบทดสอบ ได้แก่ ความถี่ของการสอบ เช่น รายภาค รายเดือน หรือรายสัปดาห์ระยะเวลาที่ใช้สอบ การกำหนดวัน สอบ การให้คะแนน การแปลผลคะแนนการรวบรวมแบบทดสอบ กระบวนการสอบ เป็นต้นการสร้างแบบทดสอบนั้น ผู้สร้างแบบทดสอบต้องคำนึงหลักการสร้างหลายประการ เช่น ควรเขียนข้อสอบในระหว่างที่สอนแบบทดสอบต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์คำถามในแบบทดสอบต้องถามในเรื่องที่สำคัญ ไม่ถามเรื่องปลีกย่อย คำถามต้องสะท้อนถึงความรู้ที่ได้ศึกษา ถามในสิ่งที่ต้องการจะวัด ภาษาที่จะใช้ต้องเข้าใจง่ายและกะทัดรัด คำชี้แจงต้องชัดเจนนอกจากนั้นต้องคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้สอบ

^{๑๓} อ้างถึงใน มนชิตา เรืองรัมย์, “การพัฒนาแบบทดสอบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๔๕.

การให้คะแนน และแปลผลคะแนนด้วยหลักการเขียนข้อสอบโดยทั่วไปผู้เขียนต้องวางแผนที่ดี มีทักษะในการเขียนข้อสอบจึงจะทำให้ข้อสอบมีประสิทธิภาพ มีประเด็นที่ผู้เขียนข้อสอบต้องคำนึงถึง ดังนี้

๑. การกำหนดมุ่งหมายในการสอนอย่างชัดเจน ในการเขียนข้อสอบต้องรู้ว่า จุดมุ่งหมายในการสอนในเนื้อหา หรือในวิชาเหล่านั้นมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และทักษะใดบ้าง จึงจะได้ เขียนแบบทดสอบวัดและประเมินในสิ่งเหล่านั้น

๒. มีการสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรจะช่วยให้ทราบว่าเขียนแบบทดสอบวัดเนื้อหา และ

พฤติกรรมอะไรซึ่งจะทำให้แบบทดสอบมีความเที่ยงตรงในเนื้อหาที่จะวัด การสร้างตารางวิเคราะห์ หลักสูตร ในการสร้างแบบทดสอบเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาและวัดพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับ เนื้อหาควรมีการสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเหมือนกับ การเขียนแบบ สร้างบ้านที่ เรียกกันว่า Test Blueprint ตารางวิเคราะห์หลักสูตรประกอบด้วย หัวข้อ เนื้อหา หรือ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ กับพฤติกรรมที่ต้องการวัดมีขั้นตอนในการสร้างตาราง ดังนี้

๒.๑ สร้างตารางให้มีสองมิติคืออยู่ในแนวนตั้งและแนวนอนโดยแนวนตั้งจะเป็น พฤติกรรมที่ต้องการจะวัดประกอบด้วยความจำความเข้าใจการนำไปใช้การวิเคราะห์การสังเคราะห์ และการประเมินค่า และช่องรวม ซึ่งมีทั้งหมด ๖ ช่อง ส่วนแนวนอนจะเป็นหัวข้อเนื้อหา หรือ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ซึ่งขึ้นอยู่กับเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์ของวิชานั้น

๒.๒ กำหนดน้ำหนักของเนื้อหาเป็นร้อยละโดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหานั้นๆ

๒.๓ กำหนดแบบทดสอบที่จะใช้เช่นแบบถูกผิด แบบจับคู่ แบบเติมคำแบบ

เลือกตอบ หรือแบบอัตนัย

๒.๔ คำนวณหาจำนวนข้อสอบในแต่ละพฤติกรรมและแต่ละเนื้อหาในที่นี้กำหนดให้มีข้อสอบทั้งหมด ๔๐ ข้อ

๒.๕ สร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรการสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร เริ่มจากการ สร้างตารางกำหนดน้ำหนักของเนื้อหาโดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหา กำหนดพฤติกรรมที่ ต้องการวัด กำหนดลักษณะของแบบทดสอบ กำหนดสัดส่วนของพฤติกรรมที่ต้องการวัดและ คำนวณหาจำนวนข้อสอบในแต่ละพฤติกรรมและแต่ละเนื้อหา

๓. ระมัดระวังเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการสอบความชัดเจนอ่านเข้าใจง่ายไม่กำกวมเหมาะสม กับวัย และระดับความรู้ ของผู้เรียน ควรเขียนข้อ สอบแต่ละข้อลงในบัตรแต่ละใบหรือแต่ละหน้าของ เอกสารในคอมพิวเตอร์เพื่อจะทำให้ สะดวกต่อการบันทึก การคัด เลือกการจัดเรียง และการ ตรวจทาน

๔. เตรียมเฉลยคำตอบและกำหนดคะแนนในขณะที่เขียนข้อสอบควรเขียนข้อสอบให้มีมากกว่า จำนวนที่ต้องการในตารางวิเคราะห์หลักสูตร ทั้งนี้หลังจากการวิเคราะห์ข้อสอบแล้วจะมีบางข้อถูกตัด ออกจึงเขียนข้อสอบทันทีหลังจากการสอนเนื้อหาวิชานั้นจบสิ้นแล้วเพราะยังจำเนื้อหาสาระนั้นอยู่ ซึ่ง จะทำให้ข้อสอบมีประสิทธิภาพในการวัดดียิ่งขึ้น ควรเขียนข้อสอบแต่เนิ่น ๆซึ่งช่วยให้ครูได้มีเวลา แก่ไขและตรวจทานได้มากหลังจากครูสอนเรื่องใดจบแล้ว ควรเริ่มเขียนข้อสอบทันที ทั้งข้อสอบที่ เขียนไว้สัก ๒-๓ วัน แล้วกลับมาทบทวนใหม่ จะช่วยให้พบข้อบกพร่องและวิธีแก้ไขได้ดียิ่งขึ้น

๗.๑ ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีขั้นตอนการสร้างสรุปได้ ๓ ขั้นตอนดังนี้^{๑๔}
ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผนสร้างแบบทดสอบ ประกอบด้วย

๑. ศึกษาวิธีสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ
ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้สร้างแบบทดสอบ ต้องหาการค้นคว้าวิธีการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนว่ามีแบบใดบ้าง แบบทดสอบแต่ละชนิด มีวิธีการสร้างและมีข้อดีจากตัวอย่างใด

๒. กำหนดจุดมุ่งหมายของการใช้แบบทดสอบวัด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนจะเริ่มเขียนข้อ
คำถาม ผู้สร้างข้อคำถามจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของการใช้แบบทดสอบให้ชัดเจนว่าจะวัดไปเพื่อ
อะไร จะได้เขียนข้อสอบให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายนั้น

๓. กำหนดเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัดในตารางวิเคราะห์หลักสูตรผู้สร้างแบบทดสอบ
จะต้องกำหนด ขอบเขตเนื้อหา มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ พฤติกรรมที่จะวัดในด้านพุทธิ
พิสัย ได้แก่ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า

๔. กำหนดลักษณะของแบบทดสอบและส่วนอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการสอบแบบทดสอบวัดผล
สัมฤทธิ์ทางการเรียนจะเป็นแบบทดสอบอิงเกณฑ์หรืออิงกลุ่มก็ได้ ซึ่งลักษณะข้อสอบจะเป็น แบบ
ปรนัยหรืออัตนัยก็ได้ หรือจะเป็นทั้งแบบปรนัยและอัตนัยรวมกันก็ได้ ทั้งนี้ผู้สร้างแบบทดสอบอาจใช้
เกณฑ์ต่อไปนี้จะกำหนดลักษณะข้อสอบซึ่งได้แก่

๔.๑ วัดอุปประสงค์ของการวัด

๔.๒ ระดับพฤติกรรมของการเรียนรู้ที่จะวัด

๔.๓ ลักษณะหรือคุณสมบัติผู้เข้าสอบ

๔.๔ จำนวนผู้เข้าสอบ

๔.๕ ระยะเวลาที่ใช้ในการสร้างแบบทดสอบดำเนินการสอบและตรวจข้อสอบ

๔.๖ ความเป็นอิสระในการตอบส่วนการกำหนดส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบได้แก่
ความยาวของแบบทดสอบหรือจำนวนของข้อสอบและคะแนน ระยะเวลาที่ใช้ทำแบบทดสอบ
วิธีดำเนินการสอบ การตรวจให้คะแนน การแปลความหมายของคะแนน ตลอดจนค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่
เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ ๒ การลงมือสร้างข้อสอบ

๒.๑ ผู้สร้างแบบทดสอบลงมือสร้างแบบข้อสอบ ตามรายละเอียดในตารางวิเคราะห์
ข้อสอบคำนึงถึงความยากของข้อสอบ ระยะเวลาที่ใช้สอบ คะแนนและการตรวจให้คะแนน

๒.๒ ตรวจทานข้อสอบผู้สร้างต้องทบทวน แบบทดสอบ เพื่อให้ ข้อสอบที่สร้างขึ้นมานั้น
มีความถูกต้องครบถ้วน ตามรายละเอียดไว้ในตารางวิเคราะห์หลักสูตร แล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับทดลอง
เพื่อนำไปใช้ต่อไป

^{๑๔} พิชิต ฤทธิ์เจริญ, แนวทางการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร:
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ), ๒๕๔๕), หน้า ๙๙-๑๐๐.

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบคุณภาพข้อสอบก่อนนำไปใช้

๓.๑ นำแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และด้านการวัดผล การศึกษา จำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาว่าข้อสอบแต่ละข้อนั้นได้สร้างถูกต้อง และเหมาะสมเพียงใด พิจารณาความสอดคล้องของ ข้อสอบแต่ละข้อนั้น สร้างได้ อย่างถูกต้อง และเหมาะสมเพียงใดพิจารณาความสอดคล้องของข้อสอบ กับจุดประสงค์การเรียนรู้ หรือเนื้อหา ตามตารางวิเคราะห์หลักสูตรหรือไม่โดยใช้เกณฑ์การประเมิน ดังนี้

+๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อสอบวัดจุดประสงค์ข้อนั้น

๐ หมายถึง ไม่แน่ว่าข้อสอบวัดจุดประสงค์ข้อนั้น

-๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อสอบไม่วัดจุดประสงค์ข้อนั้นนำข้อสอบที่ได้หาค่า สอดคล้อง IOC และคัดเลือกข้อสอบที่มีค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไป จัดพิมพ์เป็นแบบทดสอบฉบับใหม่

๓.๒ ทดลองสอบนำแบบทดสอบที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบ (Try Out)

๓.๓ จัดพิมพ์เป็นแบบทดสอบฉบับจริงเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

๘. สรุป

สังคมที่มีความแตกต่างกันทั้งโครงสร้างของสังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความ เป็นอยู่ที่แตกต่างกันทั้งในด้านประชากรในสังคม การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมรวมถึงค่านิยมที่แตกต่าง กันด้วยดังนั้นจึงต้องมีการจัดการเรียนรู้เรื่องของสังคมศึกษา ครูในฐานะผู้มีหน้าที่ในการจัดการเรียน การสอนตรงเพื่อให้เข้าใจเรื่องของสังคมต้องอาศัยหลักสูตรการศึกษาที่มีการจัดทำขึ้นมาใช้ในการ จัดการเรียนการสอน และต้องหาวิธีการที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ของสังคมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นต้องเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเองมีประสบการณ์จากการเรียนรู้และหลังจากการจัดการเรียนรู้แล้วสิ่งสุดท้ายคือการ วัดผลประเมินผล การวัดผลประเมินผลจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการเรียนรู้การเพื่อเป็นการวัด ความรู้ความเข้าใจจากสิ่งที่ได้มีการจัดการเรียนการสอน สามารถบอกถึงวิธีการสอนว่ามีประสิทธิภาพ มากน้อยเพียงใด

๙. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ผู้จัดทำได้นำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตสุรินทร์ ในระหว่างวันที่๒๕-๒๖ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

- กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. ๒๕๕๔.
- ชนาธิป พรกุล. **แคล์รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ทิวดี มณีโชติ. **การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ. ๒๕๕๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด. ๒๕๕๑.
- พระราชกิจจานุเบกษา, (เล่มที่ ๑๑๖). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ๒๕๔๒.
- พิชิต ฤทธิจรรณ. **แนวทางการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร พุทธศักราช ๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ), ๒๕๔๕.
- สุวิทย์ มูลคำและอรทัยมูลคำ. **การเรียนรู้โดยใช้เกม. ๑๙ วิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๕.
- ณฐมน เพ็ญแนวคำ. **เทคนิควิธีการสอนแนวใหม่** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [๑๑ ส.ค. ๖๐]
- ความหมายของสังคม-สิ่งแวดล้อม**. <https://www.gotoknow.org/posts/2177.86> [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com>. [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐].
- โครงสร้างทางสังคม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/30261bambuckk>. [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

๒. วิทยานิพนธ์

- มนชิตา เรืองรัมย์. “การพัฒนาแบบทดสอบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.